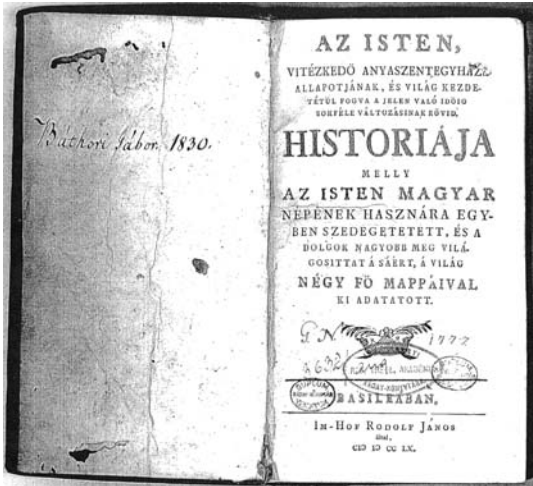

BOD PÉTER TÉRKÉPEI

Bod Péter jelentős egyház- és irodalomtörténeti munkásságával már többen foglalkoztak [1], de térképeiről, melyeket Bázélben 1760-ban kiadott művéhez csatolt, ez ideig nem jelent meg ismertetés vagy tanulmány. Pedig nagyon jelentős mérföldkövet jelen-

1. ábra Bod Péter: Az Isten vitézkedő anyaszentegyháza... története.. első kiadásának címlapja (Bázél, 1760)

tenek ezek a térképek a magyar kartográfia történetében, hiszen az első magyarnyelvű világrész (kontinens) térképekről van szó. Érdemes ezért idézni Bod Péter könyvének teljes címét: „Az Isten vitézkedő anyaszentegyháza állapotjának, és világ kezdetététől fogva a jelen való időig sokféle változásainak rövid, históriája melly az Isten magyar népének hasznára egyben szedegettetett, és a dolgok nagyobb meg világosítatásáért, a világ négy fő mappáival kiadatott”. Tehát Bod Péter már a címben felhívja az olvasó figyelmét a mellékelt térképekre, melyeket összehajtogatva fűztek a kis nyolcados méretű könyvhöz.

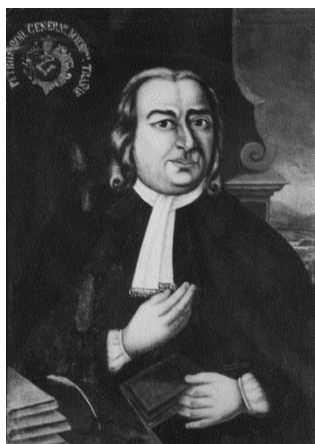
Bod Péter élete

Bod Péter 1712 február 22-én született Felsőcsernátonban, „Erdélynek abban a részében, amely Moldvára tekint, ...Kézdiszékben, a székelyek között” [2]. Apja, Bod Márton, elszegényedett lófő székely nemesi családból származott, édesanyja, Felsőtorjai Solyom Euphrosina, az alsócsernátoni Damokos kúrián nevelkedett fel. Címeres nemeslevelüket Rákóczi

György, Erdély fejedelme, 1640-ben adományozta Bod Pálnak, Bod Péter úkapjának. Bod Péter már 7 éves korában árvaságra jutott, amikor az 1718-as nagy éhínség után, a következő év tavaszán az Erdélyben pusztító pestisjárvány édesapját és két testvérét is elragadta. Mint írja, „engem is levert a pestis mérge, de Isten kegyessége által... felgyógyultam, és két nővéremmel árván maradtam özvegy anyám gondjaira.” [3]. Első iskolamestere Szathmári Gábor volt az alsócsernátoni iskolában, de saját maga panasolja el otnani lassú haladását a tudományok elsajátításában, „...mivel tavasszal és nyáron kénytelen voltam marhát legeltetni” [4]. 1724-ben, 12 éves korában írták be az enyedi kollégiumba, ahol gyakorta éhséggel küzködve, 'szolgadiákként', mások tanításával szerezve pénzt, tanulta a klasszikusokat. Öt évre rá, szorgalma és tehetsége révén hívták meg a 17 éves Bod Pétert Felsőbányára tanítónak, ahol „gyermekek tanításával három évet töltöttem, magam pedig elolvastam a könyveket, amelyekre szert tehettem, valamelyes tudományos kincset gyűjtöttem. Végül ruhát és egy kevés pénzt szerezvén, ...újból Enyedre jöttem.” emlékszik vissza erre 'Önéletírás'-ában [5]. Az enyedi kollégiumban bölcsészetet és teológiát tanult, majd 1736-ban a kollégium könyvtárának a gondnokságával bízták meg, mely tisztséget nagy szorgalommal és lelkiismerettel látta el. Mint írja, a havasalföldi törökellenes hadjárat idején: „...sok vesződésem volt a kollégium könyveinek biztonságba helyezésével.” [6]. Rá egy évre, mint évfolyamelső, már héber nyelvtant tanított a kollégium diákjainak. Itt ismerkedett meg, és került barátságba Turi Mihállyal, a kollégium gazdatisztjével, akinek a fiát is tanította, s akinek közbenjárására kapta meg Bethlen Kata grófnő évi 30 forintot kitevő alumniáját (kollégiumi ösztöndíját) [7]. Közben meghívást kapott a szászvárosi iskola vezetésére, melyhez még a jegyzői tisztséget is felajánlották, de Bod Péter ezt nem fogadta el, mivel külföldi egyetemen kívánta tanulmányait folytatni. Abban az időben az enyedi kollégium két diákja is tanulhatott 'közköltségen' Hollandiában, a leideni egyetemen, így 1740 májusában Bod Péter a kollégium jeles tanárainak ajánlólevelével, valamint Bethlen Kata grófnő 50, Turi Mihály és felesége 100 magyar forintjával és a szebeni egészségügyi bizottság bizonyítványával a zsebében indulhatott el Leidenbe Bodoki József iskolatársával. Érdemes nyomon követni útjukat, hiszen ritka bepillantást nyerhetünk az akkori 28 esztendőös Bod Péter gondolatvilágába, amint peregrinus diáktársaival vé-

gigutazva Európát, feljegyzí a számára fontos és nevezetes eseményeket, melyektől a könyv, a könyvtár és a térképek soha nincsenek távol. Útjuk Nagykárolyon át Debrecenbe vezetett, ahol még három másik diák, *Kardos István*, *Kulin Demeter* és *Losontzi János* csatlakozott hozzájuk. Pestre érve keltek át a Dunán, és folytatták útjukat Székesfehérvár felé, de Mór községben vesztegár alá kerültek, ahonnan csak tizenkét nap után szabadultak. Itt *Bod Péter* megjegyzi, hogy mindössze csak 22 forintot költöttek el ötükre, mint-hogy a környező református egyházak pénzzel és természetbeniekkel is segítségükre voltak [8].

Bécsbe július 3-án érkeztek meg, ahol megtekintették a császári könyvtárat, majd a szükséges útravalók beszerzése után július 7-én, a nürnbergi követ kísé-

Bod Péter (1712–1769) arcképe (Ismeretlen mester műve 1768-ból; Szépművészeti Múzeum, Kolozsvár)

tében indultak tovább Melk, Linz, Passau és Regensburg útvonalon Nürnbergbe, ahová egyhetes fáradtságos út után érkeztek meg. Itt meglátogatták a híres Homann-féle rézmetsző műhelyt, majd Nürnbergből Würzburgon át Frankfurtba mentek, ahol *De Verhagen*, a legmódosabb kereskedő házában látták őket vendégül. További utazásuk Mainz, Koblenz és

Bonn városokon át vezetett Kölnbe, ahol szintén egy jómódú kereskedő vendégei lévén nyílt alkalmuk a jezsuiták híres nijmegeni könyvtárának megtekintésére *Bod Péter* feljegyezte, hogy „ott egy óriási földgömböt néztünk meg, melynek páriját sohasem láttam” [9]. *Bod Péter* és társai örömebe azonban némi öröm is vegyült, mivel Mainzban egy *Hausz* nevezetű férfi csatlakozott hozzájuk, aki ugyan a mannheimi herceg titkárának adta ki magát, valójában azonban egy közönséges tolvaj volt, aki néhány könyvük ellopása után meglépett. Kölnből *Walter de Beche*, a legtehetősebb kölni kereskedő jóvoltából már hajóval utazhattak Nijmegenbe, a Rajnán azonban olyan vihar támadt, hogy hajójuk majdnem elmerült. Nijmegenből ezek után ismét kocsin folytatták útjukat Utrecht városába, melynek egyetemén akkor több magyar diák, köztük *Szigeti Gyula István*, *Rétyi István* és *Losonczi Ist-*

ván is tanult. Egnapos pihenés után indultak tovább Amsterdamba, majd végül is több mint két és fél hónapos út után, augusztus 6-án érkeztek meg Leidenbe. *Bod Péter* feljegyzéséből ismerjük, hogy akkor itt a magyar diákok közül *Császár Péter*, *Bardócz Pál*, *Sófalvi József* és *Deáki Sámuel* is tanult.

*Bod Péter*t 1740. augusztus 23-án vették fel a leideni 'Hollandia és Westfriesia tekintélyes és hatalmas rendei' kollégiumának hallgatói közé, ahol – mint később maga jegyzi fel – „*lelkem legnagyobb gyönyörűségével három évet töltöttem el*” [10]. Az egyetemen, vagy ahogy *Bod Péter* nevezi 'az akadémián', legszívesebben *Albert Schultens* előadásait látogatta, aki a héber és a keleti nyelvek tanára volt. Itt ismerkedett meg a szír és az arab nyelvekkel is. Nagy szeretettel és figyelemmel hallgatta *Schultens* felolvasásait a zsidó 'régiségekről', nyilvános fejtegetéseit a biblia héber, valamint Homérosz görög szövegéről. A kollégium aligazgatója pedig esténként, vacsora után, a görög Újszövetséget fejtegette az érdeklődő hallgatóknak. A teológiát és a hitazonkeltant három éven keresztül *Alberti* professzornál hallgatta, teológiát és egyháztörténetet pedig *Van den Honert* előadásain. Jogot *Vitriarius*, bölcsészetet *Van Musschenbrock*, történelmet *Van Oudendorp* professzoroknál tanult. De ezen kívül érdekelte minden, ami az egyetemen történt. Részt vett a fizikai és kémiai kísérleteken, figyelemmel kísérte *Lulofs* professzor előadásait a Hold és a csillagok foltjairól, s látta *Albinus* professzort holttesteket boncolni.

Bod Péter szorgalmának meg is volt az eredménye. Mikor egyetemi tanulmányait befejezte, őt professzora, közöttük *Albert Schultens* professzor is, készségesen állított ki részére ajánló levelet. *Schultens* 'a kiváló ifjú, *Bod Péter* úr' érdemeiről, lelkiismeretes és kitartó munkájáról nyilatkozva 'a legjobb érdemjeggyel' bocsájtotta útjára; *Honert*, a teológia és egyháztörténelem professzora pedig 'a kiváló és érdemes férfiú, az erdélyi *Bod Péter*, akadémiánk egyik legkedveltebb tagja'-nak nevezte. *Alberti* szerint pedig 'a serény, szelény, tapasztalt hallgató, gyakori és fürge vitázó jó és keresztyén férfiú'-nak állította ki örömmel a bizonyítványt, midőn az hazájába visszatérni készült [11].

Bod Péter 1743. július 24-én, vasárnap este indult útnak a leideni egyetem által kiállított és 'kisebbségi pecsétjével' ellátott útlevelemel, melyben kívánságukat fejezik ki, hogy 'útjában semmi akadályoztatás ne érje'. Útitársa *Berzetei József*, ifjúkori barátja és egyetemi tanulótársa volt. Amsterdamból 'életüket és vagyonukat a tengerre bízva' indultak el hajóval Hamburgba, s 'kedvező szelek segítségével' augusztus 4-én meg is érkeztek a város kikötőjébe. Hamburgból kétnapos pihenő után, a királyi postajáratall mentek tovább

Berlinbe, ahol megnézték a várost és annak szép könyvtárát, majd innen az Odera parti Frankfurtba tartottak, ahol 'honfitársaitól' segélypénzt kaptak. A város nevezetességeit, 'amit szükségesnek láttak' megnevezve, az Odera partján folytatták útjukat Boroszlóba (Breslau, ma Wrocław, Lengyelország), ahová augusztus 15-én érkeztek meg. Nagyszámú könyvet is hoztak, *Bod Péter* könyvei hét mázsát, *Berzetei József* nyolc mázsát, *Bányai István*, a későbbi pataki tanár, könyvei több mint 15 mázsát nyomtak [12]. Alig kaptak megfelelő fuvarost, hogy az Odera mentén Lengyelországon keresztül, Neustadton át haza jussanak. A Kárpátokon, 'igen magas hegyek gerincén át' érkeztek meg Késmárkba, majd egynapos pihenő után Lőcsére. Eperjesre érve *Longai János* iskolamester és az egyház lelkipásztora, *Bahen Mátyás* fogadta őket, majd *Berzeviczi György* házában kaptak szállást. Néhány nap múltán a könyvek is megérkeztek, de szomorúan vették észre, hogy a harmincad-vám főnöke, teljesen jogtalanul több könyvet is megtartott magának. Eperjesen könyveiket zsákokba rakták, majd kocsit fogadva küldték Debrecenbe, maguk pedig gyalogszerrel indultak útnak Somosra, ahol a reformátusoknak egyházuk és papjuk is volt. Itt találkoztak a debreceni kocsisokkal, s innen már együtt indultak tovább, és keltek át a Tiszán. *Bod* Debrecenben ismét kénytelen volt néhány napot várakozni, amíg sikerült fuvarost találnia, aki vállalta, hogy Erdélybe vigye könyveivel együtt. 'Végre Gyalun és Tordán át, november 29. napján könyveimmel együtt épen Enyedre érkeztem, ahonnan három évvel azelőtt távoztam' – emlékezik vissza *Bod Péter* [13]. Itt, Enyeden fogadta a hír, hogy a 'méltóságos *Bethlen Katalin* grófnő,... egy minden keresztényi erényekkel ékes úrnő' udvari hitszónokául hívta meg olthévízi kastélyába.

Bod Péter örömmel tett eleget a megtisztelő meghívásnak, s már az év december 29-én 'egyházi beszéde' tartott a hévízi templomban, ahol a község lakóinak nagyobb része 'az úrnő előrelátó gondossága által... a szentháromság-ellenes (unitárius) vallásról a helvét (kálvinista) hitvallásra tért' [14]. A következő esztendő nyarán a nagybaconi közzsinat *Bod Péter*t felavatta, és felhatalmazta a szentségek kiszolgáltatására, 'és az Úr igéje törvényes szolgálójának minden tiszte végzésére', melyek után 1746-tól már Hévíz község lelkészi szolgálatát is ellátta. Időközben megismerkedett *Enyedi Máriával*, *Enyedi Sámuel* fogarasi polgár *Bethlen Kata* hévízi udvarházában nevelkedett leányával, akivel 1748. március 19-én tartották meg esküvőjüket Fogarasban. Házasságukból csak egy gyermekük született, aki a keresztységben a *Katalin* nevet kapta *Bod Péter* úrnője iránt érzett tiszteletből és hűségből. A kis Katát végül is a grófnő fogadta ma-

gához, és nevelte udvarházában, miután annak édesanyja, *Bod Péter* felesége, röviddel a gyermek születése után meghalt.

Bod Péter hitszónoki és lelkipásztori teendői mellett nagy örömmel gondozta úrnője gazdag könyvtárát is, ahol serényen dolgozott könyveinek megírásán. Minden valószínűség szerint már olthévízi papsága idején érlelődött meg *Bod Péter*ben egy egyetemes egyháztörténet megírásának gondolata, melyben pártfogójának könyvtára is segítette, úrnője támogatása pedig ösztönözte a leideni egyetemet megjárni s az európai irodalomban és kartográfiában bő ismereteket szerezett *Bod Péter*t.

Ezek után 1749 novemberében teljesen váratlanul érte *Bod Péter*t a magyarigeni egyház meghívása, melyet nehezen, az akkor már idős és beteg *Bethlen Kata* ösztönzésére fogadott csak el, s mint írja: „1749. december 2-án búcsút mondtam az udvari papságnak, és 5-én átköltöztem Igenbe” [15]. Itt ismerkedett meg *Bányai Zsuzsannával*, *Bányai István* benedekfalvi lelkipásztor leányával, s akit 'megunván a magános élet alkalmatlanságait' 1751. március 9-én, egyhónapos mátkaság után, nőül vett. Házasságukból kilenc gyermekük született, de közülük mindössze csak hárman érték meg a felnőtt kort.

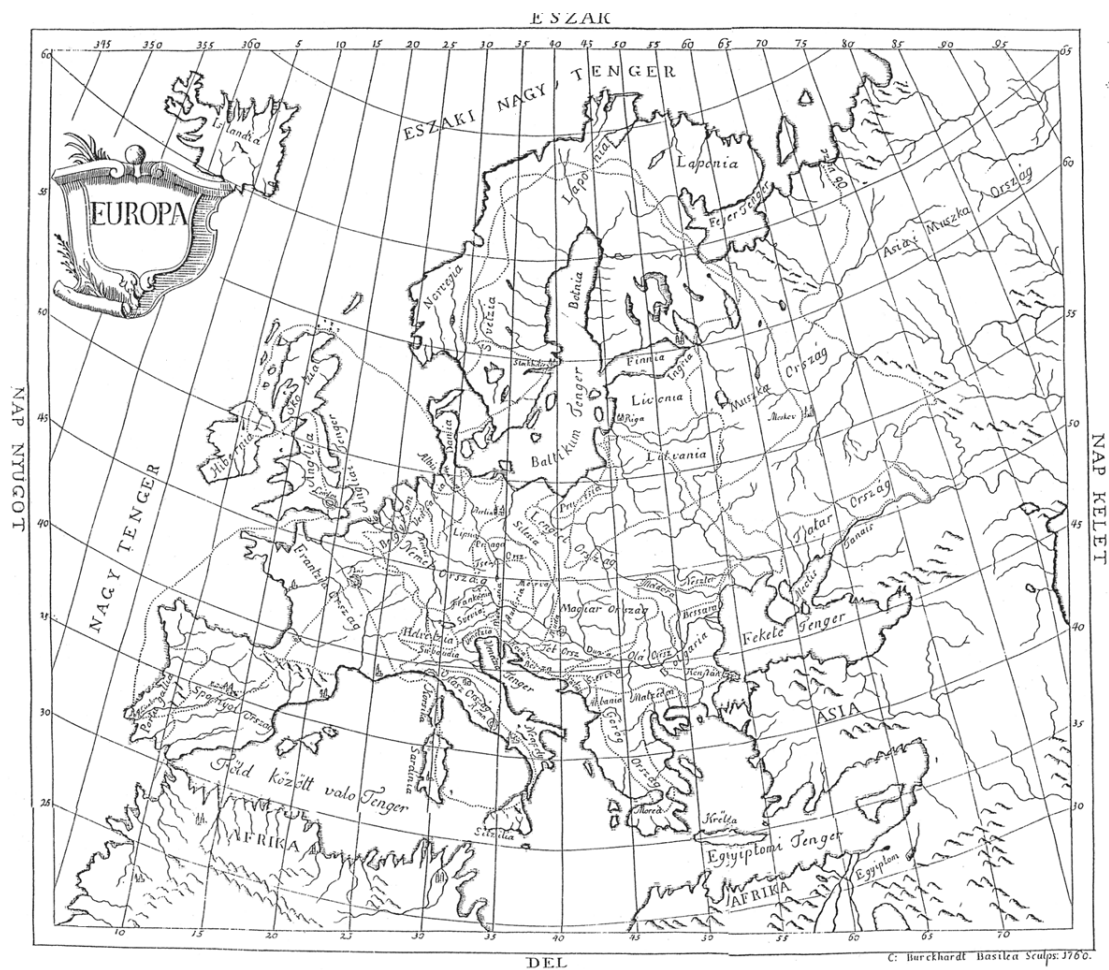
Bod Péter, bár külsejére nézve 'magas termetű, hasas, tiszteletet parancsoló tekintetű' férfi volt [16], mégsem örvendett jó egészségnek. Különösen sokat szenvedett a testét elborító kelevényekkel, melyeket forralt birsalma levének odatatásával avagy 'feredőre járással' igyekezett gyógyítani. Az 1768. esztendő hosszantartó tele, amikor még márciusban is 'oly kemény, csikorgó, nagy hó volt mint Januariusban' [17], nagyon megviselte egészségét. Fej-, mell- és szemfájdások kínozták, ezért 'eret vágatott'. Áprilisban már kisé jobban érezte magát, s ezért kiment a Magyarigen határában levő papi szőlőbe a munkásokhoz, ahol „egy szőlővesszőt kezdvén tisztogatni egy igen éles kacorral a bal kezemet erősen megvágám. Hamarjában bekötöttem a keszkenőmmel, s hazajövet, de idehaza a vérnek folyását meg nem állíthatván, reggeli tíz vagy 9 órától fogva estvéli majd 6 óráig elfolya vérem úgyannyira, hogy már az életem utolsó órája is majd lefolya. Élesztgetvén holmi spiritusokkal, s a szörnyű nagy izzadásban a vér folyása is megállván, úgy kezdék helyre állani lassan. Kötötték sokfélével, végre gelesztákat szedvén és ecetbe s égetett borba vetvén, azokat kötötték a sebre, s úgy állott el a folyása. Isten kíváltképpen való kegyelmességének tartom, hogy akkor és ezen casus [ok] által meg nem holtam, mert bizonyosan rosszakaróim reám fogták volna, hogy magam öltem meg magamat, s holtom után elmocskoltanak volna” [18]. Meg is volt az oka *Bod Péter*-

nek, hogy így módon vélekedjék, hiszen a hatóságok ellenreformációs törekvésükben vizsgálat alá helyezték könyvei miatt, s azon év őszén királyi leirat rendeléssel el, hogy három könyve 'lefoglaltassék, használatuk betiltassék' [19]. Különös figyelmet fordítottak a hatóságok az erdélyi református püspökök életét feldolgozó Smirnai Szent Polikárpus, valamint a magyarországi és erdélyi neves személyek életét megörökítő Magyar Athenas kötetére, s elrendelték, hogy azoknak 'íróit és kiadóit nyomozzák ki és róluk jelentést tegyenek' az erdélyi fő kormányzóknak. A fő kormányzások 1769. január 23-ára tűzte ki a tárgyalást, majd március 2-ára halasztotta el [20]. Bod Péter egyébként is nagyon legyengült szervezetét erősen megviselte a személyes elleni zaklatás; 1768 őszén már ágyban fekvő beteg volt, s 1769 március 3-án mellvízkórban, életének 59. esztendejében halt meg a magyarországi parókián.

A térképekről

Bod Péter minden bizonnyal már magyarországi lelkészéget kezdetén dolgozhatott 'Az Isten vitézkedő Anyaszentegyháza...' című egyháztörténelmi könyvében, mely a tanulmány tárgyát képező négy világrész térképét is tartalmazta, hiszen már 1753 novemberében elkészült annak kéziratával. Felvetődik a kérdés: ha már 1753 őszén készen volt a kézirat, miért csak hét évvel később, és miért külföldön jelenhetett meg a nyomtatásban Bod Péternek ezen könyve (1. ábra). A választ minden valószínűség szerint éppen a térképek metszése és nyomtatása okozta nehézségekben kell keresnünk, ugyanis Bod Péternek már ennek előtte is több munkája jelent meg erdélyi nyomdaktól.

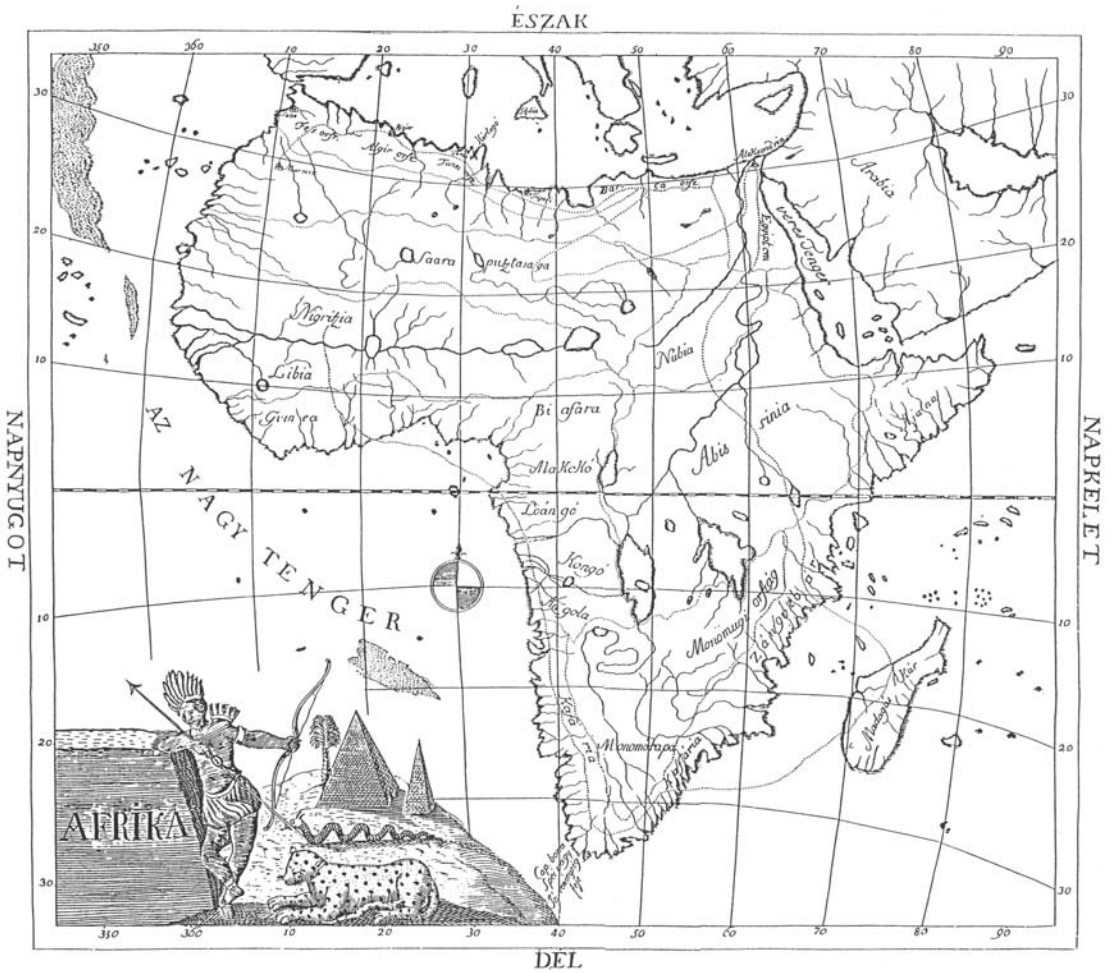
Jó alkalom és lehetőség nyílt arra, hogy a könyv végre megjelenhessen, amikor 1759-ben Bethlen Kata unokaöccse és Bod Péter volt tanítványa [21], az ifjú Teleki József (1738–1796) külföldi tanulmányútra

2. ábra Bod Péter Európa-térképe

indult. *Teleki József* Bázisban *Bod Péter* kérésének el-
 get téve metszőt keresett a térképek lemezeinek elké-
 szítésére, valamint nyomdát a könyv megjelenítésé-
 hez. A metszőt C[hristoph?] *Burckhardt* személyében
 választotta ki, minden valószínűség szerint a nyomda
 tulajdonosa, *Im-Hof Rudolf János* ajánlata alapján,
 bár az is feltételezhető, hogy a nyomdára bízta azok
 elkészítését. Végül is 500 példány kinyomtatásában
 egyeztek meg, melyről maga *Bod Péter* tesz említést
 'Önéletírás'-ának 'A magamról íratott és nyomtatott
 könyvekről' fejezetének 6. paragrafusában. 'Baselben

térképek metszete eléggé kezdetleges. Ennek ellenére
 dicséretére válják a mesternek, hogy derekasan birkó-
 zott meg a számára ismeretlen nyelv metszésével,
 nagyjából helyesen másolva *Bod Péter* kéziratát. A
 térképek címpajza is kezdetleges; 'Európa' (2. ábra)
 és 'Asia' táblája egyszerű metszésű, míg 'Afrika'
 (3. ábra) egy bennszülött jobbkezében lándzsával,
 balkezében nyíllal, hátán nyílvevőkkel teli tegezzel
 könyököl egy kőtömbön. Mellette egy nagyon szelid-
 nek tűnő párdúc és egy annál mérgeesebb óriáskígyó
 naív rajza látható. Háttérben két piramis és egy pál-

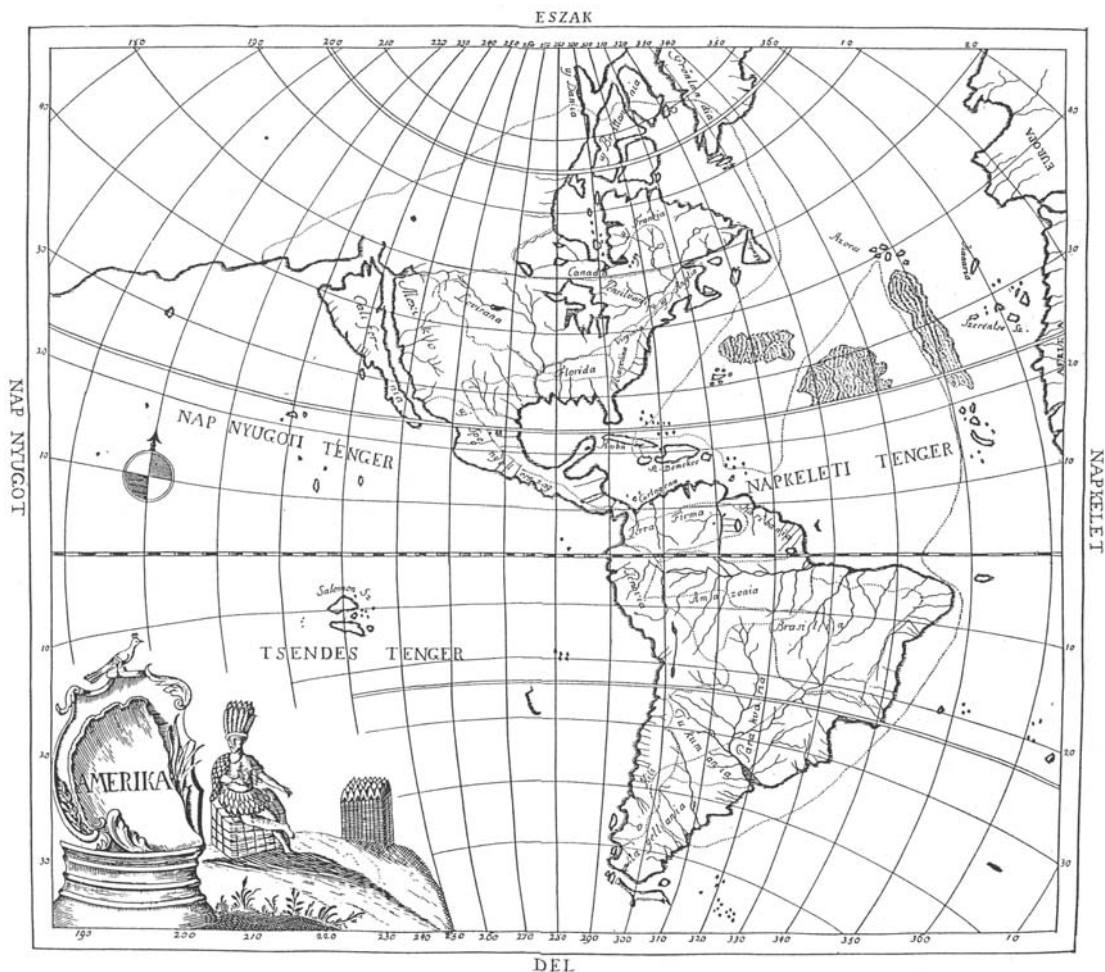

3. ábra *Bod Péter* Afrika-térképe

nyomtatattam ki az Ekklesiái Históriámat 1760 esz-
 tendőben', de mindjárt el is panasolja, hogy „ígért a
 könyvnyomtató 500 exampart [példányt], amelyet
 még eddig sem vettem, előre pedig megfizettem fh
 [magyar forint] 300” [22]. A választás a metsző sze-
 mélyét illetően nem bizonyult túl sikeresnek, mivel a

mafa teszi teljessé a képet. 'Amerika' térképén (4. áb-
 ra) tolldíszbe öltözött indián ül egy bálán, míg mellet-
 te, a háttérben cukorsüvegek kötege látszik, a címpaj-
 zas tetején pedig egy pávakakas díszelg.

Vajon melyik atlasz lehetett *Bod Péter* térképeinek
 forrása? Erre sajnos sem *Árva Bethlen Kata* könyvtá-

4. ábra Bod Péter Amerika-térképe

rának fennmaradt lajstromából, sem pedig Bod Péter saját könyvtárának jegyzékéből nem tudunk következtetni, mivel ezekben egyetlen atlasz sincs felsorolva, amit felhasználhatott volna a térképek megrajzolásához. Bod Péter a leideni egyetemen nyilván megismerkedett a híres németalföldi kiadók, *Blaeu*, *Ortelius* és *Visscher* atlaszaival, de ezek addigra már elavultak az újabb felfedezések és a kartográfia fejlődése során. Bod Péter nagy súlyt fektetett a történelem- és a földrajztudomány fontosságára, mely ezen könyvének egyik legszebb fejezetéből tükröződik.

Európa bevezető szövegében pedig az Európát bejárt Bod Péter ilyen formában tesz tanúságot hazaszeretetről: „Illendő dolog az, sőt szükség, hogy a' ki az idegen országokat akarja meg látni, elsőben tudja a' maga Hazáját.” [23]. Bod Péter igyekezete ellenére észrevehető azonban mind az Európa, mind az Ázsia lapján ábrázolt Magyarország metszetén a Duna fo-

lyásának átlós vonala, mely még egy *Marsigli* és *Müller* felméréseit figyelembe nem vett kiadás felhasználásáról tanúskodik, Amerika térképén pedig Kalifornia is még szigetként van ábrázolva. A térképek forrását végül is a térképeken szereplő adatok mellett a már említett címpajzsok képei, valamint az égtájrészak elhelyezése alapján sikerült beazonosítani. Ezek arra a következtetésre vezettek, hogy Bod Péter *George Matthaus SEUTTER* 'Atlas Novus'-ának egyik kiadásáról készítette el a térképek kéziratos vázlatát, minden valószínűség szerint még leideni tartózkodása alatt. Kezdő meridiánja mindkettőnek a mai Kanári szigetcsoporthalad át, a 'Fortune' szigeten, melyet Bod Péter magyar nyelven 'Szerentse Sz[iget]-ként tüntet fel. Ugyancsak megegyezik égtájrészainak elhelyezése *Seutter* térképeivel. Afrika és Amerika lapjain pedig átvette, bár egyszerűsített formában, a kartusok rajzait is.

Bod térképeinek nagysága 'kis fólió', méretük átlagosan 345 x 390 mm., melyeket 4 x 3 réteg hajtogatva fűztek többnyire a könyv hátlapja és az utolsó oldal közé. Ritkábban az is előfordult, hogy a térképeket az 'Előjáró Beszéd' oldalai közé kötötték.

Az Im-Hof nyomdának saját papírmalma volt, és az onnan származó papírok vízjelei a könyv papíranyagának vízjeleivel megegyezők. Eltérőek azonban a térképek vízjelei. Ez arra utal, hogy a térképeket valószínűleg más nyomda állította elő.

A térképpapírok vízjele az első kiadásban az 'M'-betű közepéből kiemelkedő kereszt vagy szelmalom stilizált vitorlája és a három gömbön álló 'D'-betűs kereszt alakban vegyesen fordul elő. Az előbbi frankfurti, az utóbbi pedig a *Düring* család berni malmaiból származtatható. Az 1777-es, második kiadás vízjelei egyöntetűen a 'Z' és 'P' betűs horgony, valamint a bal első lábával címerpajzsot tartó, jobb első lábával vállán pallost viselő, ágaskodó, nyelvét öltő oroszlán. Ezen vízjelek malmaid ezidáig még nem sikerült beazonosítani.

A két kiadás körülményei sem tisztáztak még, ugyanis Bod Péter – amint említettem – 'Önéletírás'ában zsörtölődött a könyvek késése miatt, 'Napiköltés jegyzék'-ében pedig mindössze 93 példány apránkénti kézhezvételét jegyezte fel 1762 és 1764 között [24]. Teleki Sámuel 1760 augusztus 30-án Bázélból levélben értesítette Teleki Józsefet Leidenben, hogy bár „Imhoff a tiszteletes Bod úr magyar nyelven kibocsátott Eklézsiái Historiáját kinyomtatta már, de a Mappán dolgozó mesterember csak hazudoz.” Tűri Sámuel ugyan 1764 decemberében, Bécsből keltezett levelében igyekezett megnyugtatni Bod Pétert, hogy a 'Bázélben nyomtatott Historia exemplári Regensburgban vagynak jó gondviselés alatt' [25].

A második kiadás 1777-ben jelent meg az immáron Im-Hof Rodolf János és a 'Fia' néven működő nyomdánál. A második kiadás szövegét, melyben helyesírási javításokat is végeztek, teljesen újra kellett szedni, de a térképek lemezei, csodával határos módon, épségben maradtak az évek folyamán, s azokat minden változtatás nélkül használták fel ehhez a kiadáshoz is.

A térképeket tartalmazó könyvek ma

Felkutatam, hogy ma hol, hány példányban és milyen állapotban maradtak fenn ezek a térképek. Munkámat nagyban megkönnyítette Plihál Katalinnak, az OSZK térképtára vezetőjének szíves közbenjárása Vársárhelyi Juditnál. Utóbbi rendelkezéseimre bocsátotta azt a listát, mely a két kiadás könyveinek az elmúlt 20 esztendő alatti lelőhelyeit tartalmazta. Ennek alapján 6 ország 31 helységében 55 különböző intézmény

könyvtárát kerestem fel személyesen vagy írásban. Ebben segítségemre volt Feiszt György barátom, a Vas Megyei Levéltár igazgató-helyettese, így 50 (!) intézménytől megkaptam a kért információkat, s lehetőségem lett részletes statisztika készítésére. Itt igen lerövidítve, a közgyűjteményekben megtalálható 94 kötetről számolhatok be, közülük 65 kötet található Magyarországon, 21 kötet Romániában (Erdélyben). Tekintetbe véve, hogy egy-egy kötet kiadásuk idején négy térképet tartalmazott, és ma már ugyan több kötet csak hiányosan van meg, mégis fennmaradt 210 térkép, ebből mintegy 126 van Magyarországon, 64 Erdélyben, 8 db Szlovákiában, 8 Nagy-Britanniában és 4 a Cseh Köztársaságban, melyek zöme jó állapotban van.

Gróf L. László,
térképtörténész, professor,
Oxford, Military College

IRODALOM

- [1] Stoll-Varga-V. Kovács: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája. Bp. 1972.
[2–15, 17, 18, 20–23, 25] Bod Péter: Önéletírás. Közreadta Jancsó E. in Erdély öröksége. Bukarest, 1955. Magvető Könyvkiadó, Bp. 1982.
[16, 19, 24] Mikó Imre: Bod Péter élete és munkái. Pest, 1862. Régi Magyar Prózai Emlékek, Akadémiai Kiadó

ÚJ ÜGYFÉLSZOLGÁLATI RÉSZLEG A BÉKÉSCSABAI KÖRZETI FÖLDHIVATALBAN ÉS KAPCSOLÓDÓ INTERJÚK

2003. december 16-án dr. Berczi Norbert, az FVM jogi és igazgatási helyettes államtitkára ünnepélyes keretek között átadta rendeltetésének a Békéscsabai Körzeti Földhivatal új ügyfélszolgálati részlegét.

Beszédében elmondta: „Mindig kellemes kötelezettség, ha a földhivatali szervezeten belül egy új vagy felújított létesítmény átadására nyílik lehetőség, hiszen ez a fejlődés kézzelfogható bizonyítéka. Meggyőződésem, hogy a most elkészült ügyfélszolgálati irodának mindenki örül. Örülhet az ügyfél, akit összehasonlíthatatlanul kellemesebb körülmények között tud fogadni a hivatal, mint korábban tehette. Az ügyfélhívó rendszer révén pontosabban fel tudja mérni, hogy mennyi várakozás után tudja elintézni az ügyét, és a várakozási időt egyből elintéznivalóra fordíthatja. De